

Magdalena Buchowska
Uniwersytet Gdański
Sekretariat Generalny Rady UE w Brukseli*
magda.buchowska@gmail.com

TŁUMACZ W INSTYTUCJACH UNII EUROPEJSKIEJ: WYZWANIA WSPÓŁCZESNEJ WIEŻY BABEL

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/RP.2017.004>

Zarys treści: Artykuł ma na celu przedstawienie pracy tłumaczy pracujących dla instytucji Unii Europejskiej. Zostało w nim zaprezentowane środowisko pracy tłumaczy konferencyjnych oraz osób tłumaczących dokumenty i materiały prasowe, z uwzględnieniem wyzwań, jakie stawia przed nimi wielojęzyczność UE (24 oficjalne języki). Artykuł obejmuje także opis ścieżki kariery tłumacza w UE.

Słowa kluczowe: tłumacz, Unia Europejska, język urzędowy, tłumaczenie ustne, tłumaczenie pisemne, legislacja, Parlament Europejski, Rada Unii Europejskiej, Rada Europejska, Komisja Europejska, kariera, polityka językowa, służby językowe

Unia Europejska jest organizacją polityczną zrzeszającą 28 państw członkowskich, w których mieszka łącznie 507 milionów obywateli. Jako że wszyscy członkowie są równi w prawach, język urzędowy każdego z krajów jest uznawany za język oficjalny całej Unii Europejskiej. W konsekwencji mamy do czynienia z 24 oficjalnymi językami: angielskim, francuskim, niemieckim, bułgarskim, czeskim, chorwackim, duńskim, estońskim, fińskim, greckim, hiszpańskim, holenderskim, irlandzkim, litewskim, łotewskim, maltańskim, niemieckim, polskim, portugalskim, rumuńskim, słowackim, słoweńskim,

* Wszelkie poglądy wyrażone w tekście są prywatnymi poglądami autorki i nie mogą być postrzegane jako oficjalne stanowisko Rady Unii Europejskiej.

szwedzkim, węgierskim i włoskim (*Państwa członkowskie UE* 2014). Tak duża liczba języków urzędowych organizacji międzynarodowej jest wyjątkowa w skali świata. Jak zaznacza Krystyna Michałowska-Gorywoda,

pluralizm językowy UE nie ma precedensu. W Radzie Europy obowiązują np. dwa języki oficjalne, w NATO również dwa, a w liczącej 189 państw członkowskich ONZ 6 języków oficjalnych (Michałowska-Gorywoda 2001: 81).

Wpisana w naturę organizacji wielojęzyczność przekłada się na codzienną pracę organów UE, które muszą umożliwić każdemu z 507 mln obywateli dostęp do podstawowych dokumentów i informacji dotyczących funkcjonowania UE w taki sposób, by mógł je zrozumieć, tj. w jego języku ojczystym. W rezultacie główne instytucje UE (Komisja Europejska, Parlament Europejski i Rada) wytwarzają miliony stron dokumentów¹ w różnych językach i – by było to możliwe – zatrudniają tysiące tłumaczy. W niniejszym opracowaniu chciałabym się przyjrzeć organizacji pracy tłumaczy w Unii Europejskiej w ramach poszczególnych instytucji, a także środowisku ich pracy, pomocom naukowym, z których mogą korzystać, oraz ścieżce kariery tłumacza unijnego.

Polityka językowa w UE

Unia Europejska dysponuje jasno określoną polityką językową, która ma swoje odzwierciedlenie w konkretnych dokumentach. *Karta praw podstawowych UE* nałożyła na Unię obowiązek poszanowania różnorodności językowej i zakazała dyskryminacji ze względu na język (*Karta praw podstawowych UE* 2012: 400). W *Karcie* zawarto informacje o tym, że poszanowanie różnorodności językowej jest podstawową wartością UE, podobnie jak poszanowanie drugiej osoby i otwartość na inne kultury. Instytucje UE mają uwzględniać zasadę różnorodności językowej także w kontaktach z obywatelami. Jak czytamy w *Traktacie o funkcjonowaniu Unii Europejskiej*, każdy obywatel Unii ma prawo

zwracać się pisemnie do każdej instytucji lub organu określonego w niniejszym artykule lub w artykule 13 Traktatu o Unii Europejskiej w jednym z języków wskazanych w artykule 55 ust. 1 tego Traktatu oraz otrzymywać odpowiedź w tym samym języku (*Traktat o funkcjonowaniu UE* 2012: 58).

¹ W samej Komisji Europejskiej tłumaczonych jest ok. 1,9 mln stron rocznie – por. s. 6.

Języki urzędowe Unii Europejskiej i kombinacje tłumaczeniowe

Języki urzędowe są określane w rozporządzeniu, które jest zmieniane po każdej akcesji – dodaje się wówczas nowe języki. Wszystkie języki urzędowe mają równy status. Od końca lat pięćdziesiątych XX wieku, kiedy to w instytucjach Wspólnot Europejskich posługiwano się zaledwie czterema językami państwa założycielskich (niemiecki, francuski, niderlandzki i włoski, które dawały łącznie 12 możliwych tzw. kombinacji tłumaczeniowych), wiele się zmieniło. Od 2013 roku, gdy do Unii Europejskiej dołączyła Chorwacja, mamy do czynienia z 24 językami urzędowymi, co z punktu widzenia tłumacza oznacza aż 552 możliwe kombinacje. Poniższa tabela ukazuje zmiany, jakie dokonywały się w tym obszarze pomiędzy 1958 a 2013 rokiem. Warto zwrócić uwagę na rok 2004, kiedy do Unii Europejskiej dołączyło 10 państw, a co za tym idzie – 9 nowych języków (jedynie greckojęzyczny Cypr nie wymagał w tej kwestii dodatkowego języka). Na tak ogromną zmianę musiały się odpowiednio przygotować służby tłumaczeniowe UE, które już wcześniej rozpoczęły rekrutację tłumaczy z państw kandydujących.

Tabela 1. Języki urzędowe UE na przestrzeni lat. Opracowanie własne na podst. *Translation and the European Union, 2016*

Rok	Nowe języki urzędowe	Łączna liczba języków urzędowych	Łączna liczba kombinacji tłumaczeniowych
1958	francuski, niemiecki, włoski, niderlandzki	4	12
1973	angielski, duński	6	30
1981	grecki	7	42
1986	hiszpański, portugalski	9	72
1995	fiński, szwedzki	11	110
2004	czeski, estoński, litewski, łotewski, maltański, polski, słowacki, słoweński, węgierski	20	380
2007	rumuński, bułgarski, irlandzki	23	506
2013	chorwacki	24	552

W świetle wyników referendum w Wielkiej Brytanii, której obywatele opowiedzieli się w czerwcu 2016 roku za opuszczeniem UE, pojawiły się sugestie dotyczące usunięcia języka angielskiego z grupy języków urzędowych UE. Mówiła o tym m.in. na konferencji prasowej Danuta Hübner, polska posłanka do Parlamentu Europejskiego. Hübner powoływała się na fakt, że

Wielka Brytania to jedyne państwo członkowskie, które zgłosiło język angielski jako urzędowy (dwujęzyczna Irlandia zgłosiła bowiem irlandzki, a Malta – maltański) i wraz z jej odejściem angielski mógłby zniknąć. Ze sprostowaniem pospieszyli jednak irlandzcy dyplomaci, przypominając, że o usunięciu jednego z języków urzędowych może zdecydować jedynie Rada Unii Europejskiej drogą jednomyślności. A Irlandia (której nie wszyscy mieszkańcy mówią po irlandzku) nie zamierza się na to zgodzić. Wydaje się więc, że nawet w przypadku wyjścia Wielkiej Brytanii z UE liczba języków urzędowych nie zmniejszy się w najbliższych latach (De la Baume 2016).

Tłumaczenie w ramach instytucji

Główne instytucje UE (Komisja, Parlament i Rada) mają swoje własne służby tłumaczeniowe. Zajmują się one przekładem dokumentów i aktów prawnych oraz materiałów prasowych na wszystkie języki urzędowe lub (w przypadku pilnych komunikatów prasowych lub wewnętrznych tekstów roboczych) na języki robocze UE, tj. angielski, francuski lub niemiecki. Instytucje zapewniają też obsługę tłumaczeniową najważniejszych spotkań, obrad plenarnych i konferencji. W instytucjach UE są stosowane następujące rodzaje tłumaczeń ustnych:

- konsekwentne: tłumaczenie, które odbywa się po zakończeniu wypowiedzi mówcy;
- symultaniczne: tłumaczenie, które odbywa się jednocześnie z wystąpieniem;
- *relay*: tłumaczenie, które odbywa się między dwoma językami przy wykorzystaniu trzeciego;
- *retour* („zwrotne”): z języka ojczystego tłumaczy się na obcy;
- *pivot*: jeden wybrany język stosuje się jako źródłowy dla innych kabin;
- *cheval*: tłumacz pracuje na zmianę w dwóch kabinach podczas jednego spotkania;
- układ asymetryczny: wszyscy uczestnicy spotkania słuchają tłumaczenia wykonywanego tylko na kilka wybranych języków;
- szeptane: tłumaczenie symultaniczne do ucha delegata, który siedzi obok tłumacza (DG SCIC 2014).

Jeśli chodzi o tłumaczenia pisemne, stosowane są następujące metody:

- tradycyjna: na pierwszy (przeważnie ojczysty) język tłumacza, z pomocą elektronicznych narzędzi wspierających (pamięć tłumaczeniowa itp.);

- *two-way method* (metoda dwustronna): z pierwszego języka tłumacza na język docelowy, który nie jest jego głównym/ojczystym językiem;
- *relay* (tzw. system tzw. języków posilkowych): tłumaczenie między dwoma językami przy wykorzystaniu trzeciego; najczęściej stosowana przy nietypowych kombinacjach tłumaczeniowych, np. by przetłumaczyć dokument z języka estońskiego na grecki, jeden tłumacz przekłada tekst na język angielski, a następny z angielskiego na grecki;
- *three-way method* (metoda trójstronna): w sytuacji, gdy ani język źródłowy, ani docelowy nie są głównymi językami tłumacza, np. gdy włoski tłumacz przekłada z języka hiszpańskiego na angielski.

By zapewnić odpowiednią jakość tłumaczenia, wszystkie teksty są weryfikowane przez tłumaczy, dla których język docelowy jest pierwszym językiem (*Frequently asked questions about DG Translation* 2016).

Komisja Europejska

Komisja jest największą z instytucji UE, która posiada też najliczniejsze służby tłumaczeniowe – Dyрекcję Generalną ds. Tłumaczeń Ustnych oraz Dyрекcję Generalną ds. Tłumaczeń Pisemnych.

Dyrekcja Generalna ds. Tłumaczeń Ustnych (tzw. SCIC, od francuskiego *Service Commun Interprétation-Conférences*) zapewnia tłumaczenia ustne dla wszystkich spotkań organizowanych przez Komisję Europejską. Średnio jest to ok. 50–60 spotkań dziennie, co oznacza ok. 11 200 spotkań w ciągu roku. Połowa z tych spotkań tłumaczona jest na 2–6 języków, 34% nie wymaga tłumaczenia, 9% spotkań tłumaczonych jest na 7–11 języków, 4% spotkań tłumaczonych jest na 18–23 języków (spotkania Komisji Europejskiej nie są tłumaczone na język irlandzki), a 3% na 13–17 języków (*Interpretation in figures* 2015: 1–4).

Dyrekcja zatrudnia 560 tłumaczy etatowych oraz dodatkowo każdego dnia ok. 300–400 tłumaczy zewnętrznych (tzw. *freelancers*). Łącznie w bazie SCIC znajduje się ok. 3000 oficjalnie akredytowanych tłumaczy zewnętrznych. Zatrudnieni przez Dyрекcję tłumacze pracują, tłumacząc średnio z 4 języków obcych na swój język ojczysty. Pracuje też jedna osoba, która może tłumaczyć z 9 języków oraz 7 osób tłumaczących z 8 języków. Większość etatowych tłumaczy to kobiety – stanowią 69% zatrudnionych, podczas gdy mężczyźni jest 31%. Wśród tłumaczy akredytowanych odsetek kobiet jest jeszcze większy i wynosi 74% przy 26 % mężczyźni (*Interpretation in figures* 2015: 1–4).

Tłumacze zatrudnieni przez Dyрекcję Generalną ds. Tłumaczeń Ustnych pracują również dla: Rady Europejskiej, Rady UE, Komitetu Regionów, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Europejskiego Banku Inwestycyjnego oraz urzędów i agencji europejskich w państwach członkowskich. Parlament Europejski i Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich posiadają odrębne służby odpowiadające za tłumaczenia ustne, z którymi Dyrekcja Generalna ds. Tłumaczeń Ustnych współpracuje. Łączny roczny koszt tłumaczeń ustnych wykonywanych przez Dyrekcję to 117 mln euro (0,07% budżetu UE). Średni koszt na obywatela UE to 23 eurocenty (niecałe 50 centów, wliczając służby PE i ETS) (*Interpretation in figures 2015: 1–4*).

Dyrekcja Generalna ds. Tłumaczeń Pisemnych Komisji Europejskiej zatrudnia 2500 osób, co czyni ją jednym z największych serwisów tłumaczeniowych na świecie. Pracownicy Dyrekcji tłumaczą akty prawne, raporty, korespondencję i wszelkie inne teksty przygotowane przez Komisję lub do niej przesłane, co umożliwia komunikację z obywatelami we wszystkich oficjalnych językach. Dyrekcja doradza też wydziałom KE w kwestiach językowych i pomaga prowadzić wielojęzyczne portale internetowe. Do jej zadań należy również redakcja dokumentów przygotowanych przez urzędników, którzy piszą w językach innych niż ojczysty. Tak jak w przypadku tłumaczy ustnych, większość etatowych tłumaczy zatrudnionych przez Dyrekcję Generalną ds. Tłumaczeń Pisemnych to kobiety – stanowią one 66% procent pracowników (Pariente 2010: 45–48).

W sumie ok. 30% tekstów tłumaczonych przez pracowników Dyrekcji to przekład na 24 języki UE (akty prawne i najważniejsze dokumenty). Pozostałe (korespondencja, raporty) są tłumaczone w zależności od zapotrzebowania, a dokumenty wewnętrzne – na języki angielski, francuski lub niemiecki (*Translation and the European Union 2016*). W 2015 roku na zlecenie Dyrekcji przetłumaczono 1,9 miliona stron różnych dokumentów (za stronę przyjmuje się 1500 znaków bez spacji), z czego 73% to przekład zrealizowany przez tłumaczy etatowych, a pozostała część przez tzw. tłumaczy kontaktowych współpracujących z Komisją Europejską. Łączny koszt tłumaczeń pisemnych wykonywanych na rzecz Komisji to 330 mln euro rocznie, czyli ok. 60 eurocentów na mieszkańca UE (*Frequently asked questions about DG Translation 2016*).

Parlament Europejski

Parlament Europejski jest instytucją reprezentującą obywateli UE, a posłowie są wybierani w wyborach powszechnych. Dlatego zgodnie z prawem unij-

nym Europejczycy mają prawo śledzić prace Parlamentu, zadawać pytania i otrzymywać odpowiedzi w swoim własnym języku. Jak czytamy na stronach Parlamentu Europejskiego poświęconych wielojęzyczności instytucji,

Parlament Europejski różni się od innych instytucji UE tym, że jest zobowiązany zapewnić możliwie najwyższy poziom wielojęzyczności. Każdy obywatel europejski ma prawo kandydować w wyborach do Parlamentu Europejskiego. Przesadą byłoby wymagać od posłów do PE, by władali perfekcyjnie jednym z najczęściej używanych języków, jak francuski czy angielski (*Wielojęzyczność w Parlamencie Europejskim* 2015).

Wszyscy posłowie do Parlamentu Europejskiego mają więc prawo wypowiadać się w wybranym przez siebie języku urzędowym, nie ma też obowiązku chociażby podstawowej znajomości żadnego z języków roboczych dla kandydatów startujących w wyborach do Parlamentu Europejskiego. Nawet jeśli posłowie biegle władają językiem angielskim czy francuskim, często wolą wypowiadać się publicznie w języku ojczystym. Prawo do czytania i pisania dokumentów parlamentarnych, udziału w debatach i przemawiania w swoim własnym języku jest wyraźnie zapisane w art. 158. Regulaminu Parlamentu (*Regulamin Parlamentu Europejskiego* 2015: 89).

Taką możliwość podczas wszystkich obrad plenarnych, a także wielu innych spotkań organizowanych przez Parlament zapewnia Dyrekcja Generalna Parlamentu Europejskiego ds. Tłumaczeń Ustnych i Konferencji. Dyrekcja zatrudnia ok. 330 tłumaczy ustnych na etatach. Ma również do dyspozycji ok. 1 800 akredytowanych tłumaczy ustnych, z którymi podejmuje regularną współpracę.

Jako współtwórca unijnego prawa Parlament Europejski ma również obowiązek zadbać o to, by jakość wszelkich aktów prawnych, które przyjmuje, była wysoka we wszystkich językach urzędowych. Przekładem tekstów na rzecz Parlamentu Europejskiego zajmuje się Dyrekcja Generalna ds. Tłumaczeń Pisemnych, która zatrudnia tłumaczy etatowych oraz akredytowanych tłumaczy kontraktowych. W przypadku tekstów, które nie mają priorytetowego znaczenia (ok. 30%) Dyrekcja korzysta z usług wykonawców zewnętrznych. Teksty te są następnie weryfikowane przez tłumaczy zatrudnionych w Parlamencie.

W Parlamencie Europejskim do najczęściej tłumaczonych dokumentów należą dokumenty ustawodawcze i te, które zostaną poddane pod głosowanie podczas posiedzenia plenarnego, oraz rezolucje PE dotyczące kwestii bieżących oraz przypadków naruszenia praw człowieka i praworządności

na świecie. Ponadto służby tłumaczeniowe przekładają dokumenty związane z przyjmowaniem rocznego budżetu UE, pytania parlamentarne, a także dokumenty innych organów politycznych, takich jak wspólne zgromadzenia parlamentarne, w których skład wchodzi posłowie do Parlamentu Europejskiego i parlamentarzyści krajowi lub przedstawiciele państw spoza UE. Tłumaczone są również informacje dla obywateli i państw członkowskich, materiały prasowe oraz wewnętrzne dokumenty PE, takie jak np. decyzje Prezydium lub Konferencji Przewodniczących. Służby PE zajmują się również przekładem decyzji Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich.

Specyfika pracy tłumacza w Parlamencie jest nieco inna niż w Komisji, ponieważ większość tekstów źródłowych jest przedstawiana w formie poprawek do aktów prawnych, które muszą zostać przetłumaczone w krótkim terminie. By sprostać temu zadaniu, od 2004 roku Parlament Europejski stosuje system języków posiłkowych (metoda *relay*): tekst jest najpierw tłumaczony na język angielski, francuski lub niemiecki, a następnie na pozostałe języki. Z informacji udostępnianych przez Dyрекcję Generalną ds. Tłumaczeń Pismennych wynika, że językami posiłkowymi mogą stać się także inne języki największych państw członkowskich – wśród nich hiszpański, włoski i polski. Poza tłumaczami w procesie przekładu dokumentu biorą udział tzw. prawnicy-lingwiści (ang. *lawyer-linguists*). Zespół liczący obecnie 75 osób zajmuje się kontrolą jakości językowej i legislacyjnej tekstów i uczestniczy w pracach na wszystkich etapach procedury ustawodawczej. Na jej końcu, prawnicy-lingwiści uzgadniają ostateczną treść aktów ustawodawczych we współpracy z prawnikami-lingwistami z Rady (*Wielojęzyczność w Parlamencie Europejskim* 2015).

Sekretariat Generalny Rady

Rada Europejska i Rada Unii Europejskiej to formalnie nie jedna, a dwie blisko ze sobą związane instytucje. Nazywają się podobnie, mieszczą się w tych samych budynkach i są obsługiwane przez tych samych pracowników – Sekretariat Generalny Rady. Odmiennie są jednak ich zadania i skład. Rada UE, tzw. rada ministrów, to instytucja reprezentująca rządy państw członkowskich. Na jej forum spotykają się ministrowie wszystkich państw UE, by przyjmować przepisy i koordynować politykę. Rada Europejska jest instytucją w której skład wchodzi szefowie unijnych państw i rządów, jej przewodniczący oraz przewodniczący Komisji Europejskiej. Rada Europejska określa ogólny kierunek polityczny UE i jej priorytety (*Rada Europejska i Rada UE*

w *pigulce* 2014: 2–4). Złożony charakter instytucji sprawia, że skomplikowane jest już tłumaczenie samej nazwy Rady na wszystkie języki oficjalne UE².

Sekretariat Generalny Rady zapewnia jedynie tłumaczenie pisemne i nie zatrudnia własnych tłumaczy konferencyjnych, a w trakcie spotkań ministrów lub szefów rządów korzysta z usług służb językowych Komisji Europejskiej.

Służby językowe Sekretariatu tłumaczą dokumenty na potrzeby Rady UE i Rady Europejskiej, a także innych organów UE, zwłaszcza Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych. W służbach językowych pracuje łącznie ok. 1000 osób (w tym 650 tłumaczy), co stanowi jedną trzecią personelu sekretariatu. Tłumacze podzieleni są na 24 sekcje językowe i tłumaczą średnio 13 tys. dokumentów rocznie, czyli ok. miliona stron. Na wszystkie języki urzędowe przekładanych jest ok. 30% ogółu stron (większość grup roboczych pracuje na bazie tekstów jednojęzycznych: angielskich lub francuskich). Na wszystkie języki tłumaczone są: ważne dokumenty polityczne oraz prawie całe ustawodawstwo (na kluczowych etapach procedury legislacyjnej), wszystkie istotne oświadczenia polityczne Rady Europejskiej, wprowadzane przez Radę poprawki do projektów, a także teksty przeznaczone na stronę internetową (z wyjątkiem pilnych komunikatów dla prasy). Tak jak w Parlamencie, w Sekretariacie zatrudnieni są również prawnicy-lingwiści czuwający nad zgodnością języka i prawa (*The language service of the General Secretariat of the Council of the European Union* 2012: 7–8).

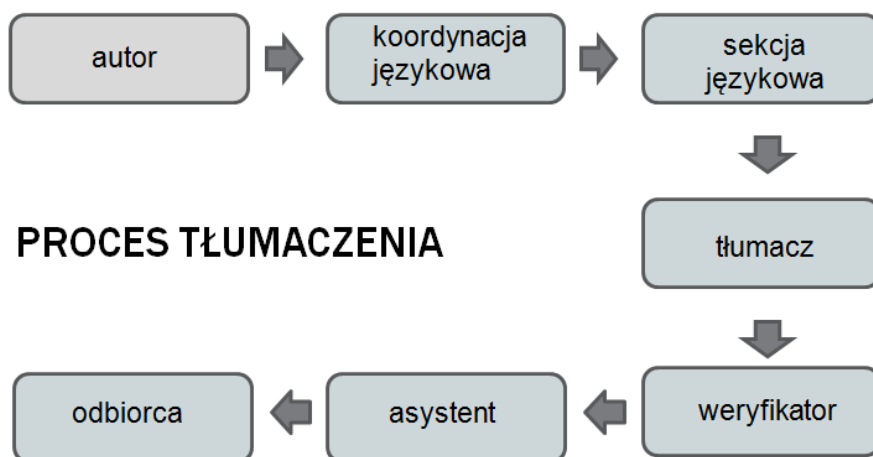
Proces tłumaczenia – od autora do odbiorcy

Proces tłumaczenia w każdej z instytucji jest mocno sformalizowany i ma na celu zapewnienie jak najwyższej jakości tłumaczenia w jak najkrótszym czasie i przy jak najmniejszym obciążeniu tłumacza pracą administracyjną. Mimo niewielkich różnic spowodowanych specyfiką poszczególnych instytucji, zarówno w Komisji, jak i w Parlamencie i Radzie, przebiega on podobnie (z uwagi na dostępność źródeł w niniejszym opracowaniu przedstawiono proces tłumaczenia na przykładzie modelu funkcjonującego w Radzie). Przebieg procesu ilustruje poniższy schemat (zob. Rys. 1).

Autor tekstu przeznaczonego do tłumaczenia (np. komunikatu prasowego lub poprawek do aktu prawnego) za pomocą specjalnego oprogramowa-

² Analiza nazw Rady UE i Rady Europejskiej oraz ich tłumaczeń na wszystkie języki urzędowe jest tematem rozważań odrębnego artykułu autorki.

nia zwanego *Workflow* przesyła dokument do działu zajmującego się koordynacją językową tłumaczeń. Tam dokument zostaje sprawdzony pod kątem typografii i formatu oraz skatalogowany w elektronicznym archiwum. Dział koordynacji językowej, w porozumieniu z autorem tekstu, wskazuje przydatne tłumaczom dokumenty bazowe i wyznacza termin realizacji tłumaczenia. Następnie tekst trafia do odpowiednich sekcji językowych³. W każdej z sekcji tzw. lokalny koordynator przydziela tekst konkretnemu tłumaczowi. Tekst otrzymuje też drugi tłumacz, którego zadaniem jest późniejsza weryfikacja przekładu pod kątem jakości. Przetłumaczony i sprawdzony tekst trafia do asystenta, który dba o jego odpowiednie formatowanie, umieszczenie go w archiwum oraz poinformowanie zleceniodawcy o zakończeniu tłumaczenia. Gdy tłumaczenia są gotowe, mogą zostać rozesłane do wszystkich państw UE lub do innych instytucji, trafić do rejestru dokumentów Rady lub na stronę internetową (*The language service of the General Secretariat of the Council of the European Union* 2012: 11–14).

Rys. 1. Schemat procesu tłumaczenia w Sekretariacie Generalnym Rady. Opracowanie własne na podst. *The language service of the General Secretariat of the Council of the European Union*, 2012

³ W zależności od zlecenia, np. angielski oryginał przemówienia przewodniczącego Rady, który ma zostać umieszczony na stronie internetowej we wszystkich językach urzędowych, trafia do pozostałych 23 sekcji językowych.

Narzędzia wspomagające pracę tłumacza

Tłumacze pracujący nad tekstem mają zapewnione wsparcie szeregu specjalistów, którzy dbają o jakość tłumaczenia. Należą do nich m.in. koordynatorzy polityki jakości i koordynatorzy ds. terminologii i dokumentacji, którzy spotykają się w ramach wszystkich instytucji i dbają o spójność tłumaczeń wykonywanych przez specjalistów w każdej z nich. Koordynatorzy ds. narzędzi komputerowych są odpowiedzialni za wdrażanie nowych technologii służących tłumaczom, a koordynatorzy do spraw projektów zajmują się m.in. przygotowaniem szkoleń, współpracą z grupami tłumaczy wyspecjalizowanych w konkretnej tematyce (np. gospodarce i finansach lub wymiarze sprawiedliwości) lub kwestiami dotyczącymi ergonomii stanowiska pracy (*The language service of the General Secretariat of the Council of the European Union 2012: 16–18*).

Tłumacze pracujący dla instytucji UE mogą też liczyć na elektroniczne narzędzia wspierające pracę tłumacza, tj. bazy danych oraz pamięci tłumaczeniowe. Należą do nich m.in.:

- terminologiczna baza danych *IATE* (*Interactive Terminology for Europe*) wspólna dla instytucji UE, zawierająca ponad 8 mln terminów, w tym skrótów i standardowych zwrotów; największa terminologiczna baza danych na świecie;
- pamięć tłumaczeniowa: *CAT* (komercyjne oprogramowanie) oraz jego zaplecze *EURAMIS* (*European Advanced Multilingual Information System*), unijna międzyinstytucjonalna pamięć tłumaczeniowa, zawierająca wszystkie dokumenty wszystkich instytucji przetłumaczone przy użyciu oprogramowania pamięci tłumaczeniowej;
- *ELISE* (*European Institutions Linguistic Information Storage and Exchange*), baza danych pozwalająca konsultować się wszystkim osobom zaangażowanym w tłumaczenie danego tekstu w kolejnych instytucjach;
- *QUEST*, wyszukiwarka pozwalająca tłumaczowi równocześnie przeszukiwać wiele baz;
- *EUR-Lex*, internetowa baza ustawodawstwa UE (dostępna publicznie).

Poza tym tłumacze mają do dyspozycji biblioteki językowe w instytucjach, w tym bibliotekę językową w budynku Lex należącym do Sekretariatu Generalnego Rady, która dysponuje łącznie ok. 10 tys. książek we wszystkich językach urzędowych, prenumeruje 50 czasopism specjalistycznych oraz

udostępnia wszystkie wydania Dziennika Urzędowego Unii Europejskiej od 1952 roku.

W ramach pracy na rzecz UE tłumacze biorą też udział w regularnych szkoleniach zwiększających kompetencje zawodowe. Są wśród nich zarówno szkolenia językowe, jak i warsztaty techniczne, szkolenia specjalistyczne z poszczególnych dziedzin lub nowych technologii oraz prezentacje i wykłady na temat polityki i zagadnień unijnych.

Kariera tłumacza w UE

Rekrutacja tłumaczy etatowych konferencyjnych, jak i selekcja tłumaczy pracujących na wolnym rynku (*freelance*) są przeprowadzane wspólnie dla wszystkich instytucji. Wszyscy etatowi pracownicy – zarówno tłumacze, jak i asystenci muszą być obywatelami państw UE i przejść otwarty konkurs organizowany przez Europejski Urząd Doboru Kadr (*European Personnel Selection Office – EPSO*), który zajmuje się rekrutacją urzędników wszystkich specjalizacji. Konkursy dla tłumaczy (osobno dla tłumaczy konferencyjnych, osobno dla tłumaczy pisemnych) są organizowane co kilka lat dla każdego z języków i składają się z kilku etapów. W ich trakcie sprawdza się nie tylko znajomość języków i specjalistyczne kompetencje, ale również zdolność abstrakcyjnego myślenia, współpracy w grupie czy predyspozycje do pracy w międzynarodowym i wielokulturowym środowisku. Tłumacze aspirujący do pracy w instytucjach UE nie muszą posiadać doświadczenia zawodowego jako lingwiści – wielu z nich ukończyło studia w innych dziedzinach. Muszą natomiast legitymować się dyplomem szkoły wyższej oraz niemal bezbłędnie władać jednym z języków urzędowych UE (zwykle językiem ojczystym), a biegle – co najmniej dwoma innymi. Sukces w konkursie EPSO nie jest jednak jeszcze jednoznaczny z zatrudnieniem – laureaci trafiają do specjalnej bazy danych przeglądanych przez rekruterów z instytucji. Otrzymują też dostęp do wewnętrznych ofert pracy, na które mogą aplikować i po przejściu standardowej rozmowy kwalifikacyjnej mogą zacząć pracę na etacie. Cała procedura rekrutacyjna, od zgłoszenia się do konkursu do rozpoczęcia pracy, może trwać ok. 2 lat (Kaduczak, Kaduczak 2005: 9–12).

Okres próbny dla wszystkich etatowych urzędników wynosi 9 miesięcy, a miesiąc przed jego upływem nowy pracownik musi uzyskać informację o planach pracodawcy wobec jego osoby. W przypadku pozytywnej decyzji nowy tłumacz otrzymuje umowę na czas nieokreślony oraz przywileje pracownika instytucji międzynarodowej, m.in. zwolnienie z podatku VAT

w pierwszym roku pracy i dodatek za przeniesienie się do innego kraju itp. (*Staff regulations* 2014: 62–85).

Tłumacze kontraktowi nie muszą przechodzić tak skomplikowanej procedury, muszą jednak zdać testy akredytacyjne, by następnie trafić do odpowiedniej bazy danych i móc pracować w ramach kilkumiesięcznego lub kilkuletniego kontraktu albo (w przypadku tłumaczy konferencyjnych pracujących dla Parlamentu) pracować na zlecenie w zależności od zapotrzebowania (np. przy konkretnych sesjach plenarnych).

Okazją do przekonania się, jak wygląda praca tłumacza w instytucjach, są staże tłumaczeniowe organizowane przez wszystkie instytucje dla tłumaczy pisemnych. Każda z instytucji oferuje płatne, kilkumiesięczne staże, w ramach których młodzi tłumacze mogą zweryfikować swoje umiejętności i przekonać się, czy ścieżka kariery w strukturach UE jest dla nich interesująca. By zostać stażystą którejkolwiek z instytucji, należy legitymować się obywatelstwem jednego z państw członkowskich, mieć ukończone studia wyższe w stopniu co najmniej licencjata oraz wykazać się znajomością języków na odpowiednim poziomie.

Wyzwania współczesnej wieży Babel

W niniejszym tekście zostało przedstawione środowisko pracy tłumaczy konferencyjnych oraz tłumaczy pisemnych pracujących na rzecz największych instytucji Unii Europejskiej. Nie ulega wątpliwości, że jest to środowisko wymagające – niewiele jest w świecie organizacji posługujących się tak wysoką liczbą języków urzędowych o równym statusie. Mimo dobrej organizacji pracy, odpowiedniej koordynacji i nowoczesnych narzędzi ułatwiających pracę, to przed tłumaczem stoi zadanie przekazania treści wypowiedzianej w języku źródłowym w taki sposób, by była ona nie tylko zrozumiała dla odbiorcy, ale również spójna z całą dotychczasową legislacją i komunikatami wysyłanymi przez organizację na przestrzeni kilkudziesięciu ostatnich lat. Tłumacz zmagając się z presją czasu, pracuje nie tylko w ciągu dnia roboczego, ale również w porze nocnej (m.in. w przypadku tłumaczy obsługujących szczyty Rady Europejskiej, kończące się często po północy), mając świadomość, że z pozoru drobny błąd językowy może być przyczyną konfliktu międzynarodowego. Tłumacze w instytucjach opracowują też poufne dokumenty, są więc zobowiązane do ścisłego przestrzegania tajemnicy zawodowej. Osoby dopuszczone do pracy z informacjami klasyfikowanymi jako niejawne muszą wcześniej przejść procedurę poświadczenia bezpieczeństwa (tzw. *security clearance*),

przeprowadzaną przez odpowiednie służby (por. *Wytyczne w sprawie postępowania z informacjami niejawnymi międzynarodowymi* 2010). Tłumacze pracują też nad tekstami pisanymi przez autorów niebędących rodzimymi użytkownikami języka (np. polskich urzędników piszących po francusku bądź angielsku), co dodatkowo utrudnia zadanie. Poza tym, pracują w środowisku wielojęzycznym i wielokulturowym, a to nie pozostaje bez wpływu na kwestie związane z szybkością wymiany informacji, pracą pod presją czasu i wzajemnym zrozumieniem. Jak bowiem przekonują redaktorzy „Rocznika Przekładoznawczego”,

wszędzie tam, gdzie dochodzi do próby porozumienia się ludzi posługujących się różnymi językami, zyskuje na znaczeniu komunikacja interkulturowa (*intercultural communication*), bowiem przeszkodą w porozumieniu okazują się nie tylko różne słowa, różny sposób budowania zdań, zasady rządzące tworzeniem tekstów, ale także różne zwyczaje, różny sposób widzenia świata (Pleciński, Pławski 2009: 9).

Przed tłumaczami stoi zatem trudna misja przetłumaczenia współczesnej wieży Babel, jaką jest UE, na język zrozumiały dla zwykłych obywateli. To ogromna odpowiedzialność, z którą na co dzień w Brukseli, Luksemburgu i Strasburgu zmagają się kilka tysięcy osób zajmujących się ustnym i pisemnym tłumaczeniem na rzecz instytucji UE.

Literatura

- De la Baume, M., 2016, “Godsave(d) English in the EU”, [w:] *Politico*, Bruksela, <http://www.politico.eu/article/god-save-english-in-the-eu-disappearing-language-european-union/> (dostęp: 2 lipca 2016 r.).
- Dyrekcja Generalna ds. Tłumaczeń Ustnych (DG SCIC), 2014, *Czym jest tłumaczenie konferencyjne?*, http://ec.europa.eu/dgs/scic/index_pl.htm (dostęp: 2 kwietnia 2016 r.).
- Frequently asked questions about DG Translation*, 2016, http://ec.europa.eu/dgs/translation/faq/index_en.htm#6 (dostęp: 12 czerwca 2016 r.).
- Interpretation in figures*, 2015, European Commission, Brussels.
- Kaduczak, J., Kaduczak, M., 2005, *Tłumacz dla Unii. Przewodnik dla uczestników konkursu tłumaczy w instytucjach Unii Europejskiej*, Warszawa.
- „Karta praw podstawowych Unii Europejskiej”, 2012, [w:] *Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej* C 326, Bruksela, s. 391–407.
- Michałowska-Gorywoda, K., 2001, „Służby lingwistyczne Unii Europejskiej”, [w:] *Studia Europejskie* 3/2001, Warszawa, s. 81–98.

- Państwa członkowskie UE*, 2014, http://europa.eu/about-eu/countries/member-countries/index_pl.htm (dostęp: 1 czerwca 2016 r.).
- Pariante, A. (red.), *Translation at the European Commission – a history*, 2010, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- Pleciński, J., Pławski, M. (red.), 2009, *Wstęp*, „Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad teorią, praktyką i dydaktyką przekładu”, nr 5, s. 9–10.
- Rada Europejska i Rada UE w pigułce*, 2014, Urząd Publikacji UE, Bruksela.
- Regulamin Parlamentu Europejskiego. Ósma kadencja Parlamentu*, 2015, Bruksela.
- Regulation No 31 (EEC), 11 (EAEC), laying down the Staff Regulations of Officials and the Conditions of Employment of Other Servants of the European Economic Community and the European Atomic Energy Community*, 2014, http://ec.europa.eu/civil_service/index_pl.htm (dostęp: 1 lipca 2016 r.).
- The language service of the General Secretariat of the Council of the European Union. Making multilingualism work*, 2012, General Secretariat of the Council, Brussels.
- „Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana)”, 2012, [w:] *Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej C 326*, Bruksela, s. 47–200.
- Translation and the European Union*, 2016, http://ec.europa.eu/dgs/translation/translating/index_en.htm (dostęp: 12 czerwca 2016 r.).
- Wielojęzyczność w Parlamencie Europejskim*, 2015, http://www.europarl.europa.eu/about_parliament/pl/20150201PVL00013/Wieloj%C4%99zyczno%C5%9B%C4%87-w%20Parlamencie-Europejskim (dostęp: 12 czerwca 2016 r.).
- Wytyczne w sprawie postępowania z informacjami niejawnymi międzynarodowymi*, 2010, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Warszawa.

Translating and interpreting for the EU: challenges of the modern Tower of Babel

Summary

The article aims to present the working environment of translators and interpreters working for the European Union. It describes the challenges of multilingualism of the EU institutions and difficulties linked to translation of speeches, documents or press material into 24 official languages of the organisation. The article also gives an overview of the career path of the EU translator or interpreter.

Keywords: translator, interpreter, European Union, official language, translation, interpretation, legislation, European Parliament, Council of the European Union, European Council, European Commission, career, language policy, language services

Disclaimer: The views expressed are solely those of the writer and may not be regarded as stating an official position of the Council of the EU.